

Vai trò của người lãnh đạo trong phát triển năng lực nghiên cứu khoa học của giảng viên các trường đại học

Vương Thị Liên*, Huỳnh Thị Kim Dung*

* ThS. Học viện Hành chính Quốc gia

Received: 26/12/2022; Accepted: 02/1/2023; Published: 09/1/2023

Abstract: Lecturers are the key force determining the effectiveness of the training process at the university level. The promotion of scientific research will contribute to improving the quality of the teaching staff. However, it is a fact that most universities in Vietnam are teaching-oriented. Adding active scientific research as part of the faculty's mission will require leaders to become key players in making scientific research or knowledge creation an important part of the curriculum important in the development of Vietnamese society.

Keywords: Leadership, lecturers, capacity, scientific research

1. Đặt vấn đề

Nghiên cứu khoa học (NCKH) là vấn đề cốt lõi trong sự phát triển của một trường đại học. Bởi lẽ NCKH góp phần nâng cao chất lượng của đội ngũ giảng viên, vốn là lực lượng chủ chốt quyết định hiệu quả của quá trình đào tạo ở bậc đại học. Tuy nhiên vì một số lý do mà vấn đề NCKH tại phần lớn các trường đại học ở Việt Nam chưa thực sự tập trung vào việc nâng cao chất lượng thể hiện ở việc thiếu vắng các công trình khoa học, bài báo mang giá trị lý luận, giá trị ứng dụng cao góp phần tạo ra những tri thức mới thúc đẩy sự phát triển mạnh mẽ của đất nước. Để tạo đà cho sự đổi mới của giáo dục đại học, người lãnh đạo (giám đốc, hiệu trưởng các trường đại học) cần phải có cơ chế động viên, khuyến khích giảng viên tập trung vào công tác NCKH để đáp ứng được yêu cầu giảng dạy tại các trường đại học. Người lãnh đạo là người điều hành, định hướng sự phát triển của trường đại học. Nếu người lãnh đạo không đặt mục tiêu xây dựng trường đại học trở thành “các trung tâm nghiên cứu khoa học, công nghệ, chuyển giao và ứng dụng công nghệ vào sản xuất và đời sống” như tinh thần chỉ đạo tại Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa VIII thì sẽ không tạo ra một đội ngũ giảng viên say mê làm khoa học. Điều này tất yếu sẽ dẫn đến chất lượng đào tạo ngày một sụt giảm. Vai trò của người đứng đầu các trường đại học ảnh hưởng rất lớn đến công tác NCKH. Trong khuôn khổ của bài viết này, các tác giả muốn đề cập đến vai trò, tầm ảnh hưởng của người lãnh đạo trong việc phát triển năng lực NCKH cho giảng viên tại các trường đại học.

2. Vai trò của người lãnh đạo trong việc phát triển năng lực nghiên cứu cho giảng viên

Phát triển năng lực NCKH có thể định nghĩa là sự cải thiện liên tục năng lực của một tổ chức khi sản xuất và xuất bản các NCKH góp phần vào sự phát triển của địa phương hoặc quốc gia. Điều này bao gồm cải thiện ở cả cấp độ cá nhân và thể chế. Cấp độ cá nhân đòi hỏi rèn giũa và đào tạo về năng lực nghiên cứu cụ thể và các lĩnh vực chuyên môn; viết bài cho các tạp chí khoa học, thực hiện các đề tài khoa học. Nâng cao năng lực cấp thể chế tập trung vào cải cách cơ chế quản lý; các chiến lược để tuyển dụng và giữ chân các nhà nghiên cứu; hệ thống khuyến khích, khen thưởng và công nhận; xây dựng các cơ chế cho NCKH để công tác NCKH trở thành một hoạt động đáng giá và là một phần bản sắc của trường đại học.

Vì vậy, xây dựng hoặc phát triển năng lực NCKH bao gồm các nội dung chủ yếu như: thiết lập đào tạo và bồi dưỡng hoạt động NCKH thường xuyên, liên tục cho giảng viên; xây dựng và tập huấn các chương trình đào tạo và bồi dưỡng cho các nhà nghiên cứu cơ sở; thiết lập và duy trì các cơ sở thư viện và phòng thí nghiệm tối thiểu cũng như các hệ thống lưu trữ và truy xuất thông tin; cung cấp sự lãnh đạo, hành chính và hỗ trợ khác cho các hoạt động nghiên cứu.

Cải thiện năng lực NCKH của một trường đại học cần phải xem là một phần của văn hóa NCKH tổng thể ở bậc đại học. Một trường đại học cần phải có văn hóa NCKH mạnh mẽ cùng với các chính sách dành cho hỗ trợ cải tiến liên tục năng lực nghiên cứu của giảng viên. Các chính sách này cũng tuân theo các hành động hành chính chứng minh rõ ràng rằng các hoạt động NCKH là đáng giá và là một phần được công nhận của tổ chức. Sức ảnh hưởng của người lãnh đạo trong việc thúc đẩy năng lực NCKH cho

giảng viên thể hiện ở những vai trò cụ thể sau đây:

Một là, người lãnh đạo tạo dựng nền tảng của văn hóa nghiên cứu khoa học tại cơ sở.

Các yếu tố ảnh hưởng đến chất lượng NCKH của giảng viên đại học bao gồm: lãnh đạo, cơ sở hạ tầng, năng lực giảng viên, cơ chế hỗ trợ NCKH được mô hình hoá cụ thể như hình sau:

Các yếu tố ảnh hưởng đến chất lượng nghiên cứu khoa học tại trường đại học

Mô hình: Vương Thị Liên

Hình 2.1: Các yếu tố ảnh hưởng đến chất lượng nghiên cứu khoa học tại trường đại học

Trong đó, lãnh đạo đóng vai trò là người xây dựng mục tiêu NCKH, phát triển cơ sở hạ tầng (phòng thí nghiệm, điều kiện vật chất, phương tiện hỗ trợ trong công tác NCKH), quyết định các cơ chế chính sách hỗ trợ công tác NCKH (đặc biệt là vấn đề kinh phí), kích hoạt hệ thống thi đua, khen thưởng, công nhận kết quả NCKH cho giảng viên. Lãnh đạo là nhân tố quyết định trực tiếp chất lượng NCKH tại đơn vị. Một trường đại học cần thúc đẩy văn hóa NCKH qua các hoạt động : lãnh đạo, xây dựng năng lực, cơ sở hạ tầng, tài trợ, khuyến khích và hợp tác. Đặc biệt là các biện pháp khuyến khích vì cần phải thúc đẩy các giáo sư, giảng viên, và nhân viên hỗ trợ tham gia vào các hoạt động NCKH. Từ đó tạo dựng bản sắc của trường đại học. Trong những năm qua, Đại học Quốc gia Hà Nội đã từng bước vươn lên trở thành trường đại học hàng đầu tại Việt Nam. Một phần chính là vì sự coi trọng công tác NCKH của người đứng đầu thể hiện ở việc xây dựng mục tiêu NCKH cũng như các cơ chế khuyến khích hoạt động NCKH. Theo bảng xếp hạng mới nhất vừa được cập nhật công bố ngày 10/10/2022, trong số các nhà khoa học Việt Nam cơ hữu đang công tác thường xuyên trong nước, có 2 nhà khoa học có mặt trong bảng xếp hạng trong nhóm 10 nghìn thế giới và 34 nhà khoa học trong nhóm 100 nghìn nhà khoa học có trích dẫn ảnh hưởng nhất thế giới trong năm 2022. Hai nhà khoa học xếp hạng cao trong nhóm 10 nghìn thế giới là GS.TSKH. Nguyễn Đình Đức và PGS.TS. Lê Hoàng Sơn, đều đến từ Đại học Quốc gia Hà Nội. Theo thứ tự trong bảng xếp hạng này, PGS.TS. Lê Hoàng Sơn xếp hạng 5817 và vị trí 222 trong lĩnh vực CNTT và Truyền thông,

GS.TSKH. Nguyễn Đình Đức, xếp hạng 7455 và vị trí 94 thế giới trong lĩnh vực Engineering. (Nguồn: VNU Media 16:44 12/10/2022).

Hai là, sự lãnh đạo thể chế hiệu quả tạo đà cho phát triển khoa học trong trường đại học.

Sự lãnh đạo nội bộ kém hiệu quả là nguyên nhân chính dẫn đến sự tụt hậu, kém phát triển của cơ quan, tổ chức. Và lãnh đạo các trường đại học cũng không ngoại lệ khi góp phần quyết định trong việc nâng cao hiệu quả của công tác NCKH. Thực tế thì chưa có nghiên cứu nào được xác định đề

cập đến hiệu quả lãnh đạo trong công tác NCKH tại các trường đại học Việt Nam. Tuy nhiên, đối với việc xây dựng năng lực NCKH của các trường đại học, sự lãnh đạo hiệu quả là điều cần thiết.

Bản thân các nhà lãnh đạo của trường đại học nên là những nhà nghiên cứu tích cực. Điều này sẽ đặt họ vào một vị trí tốt hơn nhiều để thành lập những hội đồng khoa học để đánh giá nghiêm túc những khả năng nghiên cứu mà một tổ chức cần phát triển và những gì mà giảng viên cần cải tiến, đổi mới. Nhiệm vụ của các hội đồng khoa học không chỉ là thẩm định, đánh giá đề tài khoa học mà các hội đồng này cũng sẽ hỗ trợ lãnh đạo trong việc lựa chọn những người cần bồi dưỡng và đào tạo nghiên cứu để trở thành các nhà khoa học. Các thành viên trong hội đồng phải là những nhà nghiên cứu có kinh nghiệm và có thể phát hiện, đào tạo, bồi dưỡng hoặc hướng dẫn trực tiếp cho các nhà nghiên cứu trẻ. Đương nhiên lãnh đạo, quản lý cũng phải tính đến chế độ phụ cấp, cơ chế hỗ trợ cho các thành viên trong hội đồng khoa học để hội đồng hoạt động thực sự năng suất, hiệu quả. Những hội đồng này là cần thiết để phát hiện và bồi dưỡng những giảng viên có thể trở thành những nhà nghiên cứu triển vọng trong tổ chức và góp phần tạo ra một môi trường học thuật đúng nghĩa trong trường đại học.

Có một thực tế đang tồn tại là hầu hết các trường đại học ở Việt Nam đều định hướng giảng dạy, giảng viên vì vậy cũng sẽ chỉ là những người truyền đạt lại kiến thức mà họ đã đọc trong các giáo trình, tài liệu. Về cơ bản điều này sẽ khiến giảng viên so với giáo viên ở các cấp phổ thông không có sự khác nhau đáng kể. Trong khi giáo dục đại học cần phải cung cấp một nguồn nhân lực trí tuệ cao để gánh vác trọng

trách đưa công nghệ, khoa học kỹ thuật vào phát triển đất nước hay nói một cách khác là xây dựng nền hành chính kỷ trị (là sự quản lý một cách có trí tuệ khoa học và công nghệ). Việc bổ sung hoạt động NCKH tích cực như một phần sứ mệnh của giảng viên sẽ yêu cầu các nhà lãnh đạo cơ sở hiểu được tầm quan trọng của NCKH và cam kết thúc đẩy hoạt động NCKH của giảng viên để khoa học trở thành một phần bản sắc của trường đại học.

Lãnh đạo trường đại học nên tạo cơ hội cho các giảng viên tham gia vào các quyết định nghiên cứu quan trọng, tham gia vào các đề tài khoa học cấp tỉnh, cấp nhà nước và khuyến khích giao tiếp cởi mở trong các vấn đề như thiết lập các mục tiêu và kỳ vọng nghiên cứu rõ ràng; và làm thế nào những mục tiêu và kỳ vọng đó có thể đạt được với số lượng nguồn lực sẵn có, kinh phí, chuyên môn và cơ sở hạ tầng.

Trong hầu hết các trường hợp, các mục tiêu và kỳ vọng nghiên cứu đã thiết lập, cùng với thông tin tự đánh giá, sẽ giúp các tổ chức xác định nguồn lực khoa học nào họ sở hữu và năng lực cốt lõi nào cần được phát triển hoặc cải thiện. Phần còn lại sẽ thuộc về nhiệm vụ phân tích, nghiên cứu của giảng viên.

Ba là, khả năng giao tiếp hiệu quả của lãnh đạo cũng rất quan trọng đối với việc xây dựng năng lực nghiên cứu của giảng viên tại cơ sở.

Bên trong học viện, trường đại học, các nhà lãnh đạo có thể liên kết các khoa, trường cao đẳng hoặc trường đại học thành viên lại với nhau thông qua các hoạt động tọa đàm, hội thảo, hợp tác triển khai đề tài, dự án để giảng viên có cơ hội học hỏi lẫn nhau; và xác định những người có chuyên môn nghiên cứu có thể tham gia xây dựng năng lực nghiên cứu dưới hình thức đào tạo, bồi dưỡng và hướng dẫn.

Bên ngoài trường đại học, lãnh đạo cơ sở nên tham gia vào mối quan hệ đối tác cùng có lợi với các doanh nghiệp và tổ chức quốc gia, các nhà tài trợ quốc tế và các quỹ tư nhân. Trong quan hệ đối tác này, các nhà lãnh đạo tổ chức sẽ thuyết phục các đối tác về tầm quan trọng của nghiên cứu khoa học đối với sự phát triển của xã hội, từ đó tìm kiếm nguồn tài trợ, đầu vào, đầu ra của các sản phẩm khoa học. Như vậy mới tạo được nguồn kinh phí tài trợ cho NCKH để giảng viên có đủ điều kiện chuyên tâm vào làm khoa học và tạo ra các công trình khoa học có giá trị ứng dụng cao trong thực tế.

Các nhà lãnh đạo tại các trường đại học có một vai trò quan trọng trong việc biến NCKH hoặc tạo ra tri thức trở thành một phần quan trọng trong quá trình phát triển của xã hội Việt Nam. Họ cũng có thêm

trách nhiệm đảm bảo rằng các hoạt động nghiên cứu phù hợp với nhu cầu của địa phương hoặc quốc gia ngay cả khi chương trình nghiên cứu bắt nguồn từ các cơ quan và tổ chức bên ngoài. Mặt khác, việc xây dựng năng lực nghiên cứu của các trường đại học là một nhiệm vụ trọng yếu để cung cấp các tri thức khoa học, công nghệ phục vụ cho sự phát triển mạnh mẽ của đất nước. Điều này phụ thuộc rất lớn vào người đứng đầu với tầm nhìn, với khát vọng xây dựng môi trường đại học thực chất có thể sánh ngang với các cường quốc trên thế giới.

3. Kết luận

Từ Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII của Đảng đã quyết định đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá nhằm mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, văn minh, vững bước đi lên chủ nghĩa xã hội. Muốn tiến hành công nghiệp hoá, hiện đại hoá thắng lợi phải phát triển mạnh giáo dục - đào tạo, phát huy nguồn lực con người, yếu tố cơ bản của sự phát triển nhanh và bền vững. Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VIII) đã định hướng chiến lược phát triển giáo dục - đào tạo cụ thể là “các trường đại học phải là các trung tâm NCKH, công nghệ, chuyển giao và ứng dụng công nghệ vào sản xuất và đời sống”. Người lãnh đạo cần tạo bước đột phá trong việc nâng cao trình độ của giảng viên tại cơ sở. Trong đó, ưu tiên đào tạo có hệ thống, trình độ cao cho đội ngũ giảng viên. Bên cạnh đó, Bộ Giáo dục - Đào tạo và các bộ, ngành có liên quan cần nghiên cứu, ban hành cơ chế, chính sách, đảm bảo lương và thu nhập hợp lý cho giảng viên của các trường đại học. Có như vậy mới tạo ra đội ngũ trí thức cao, đáp ứng được yêu cầu giảng dạy ở bậc đại học.

Tài liệu tham khảo:

1. Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa VIII.
2. Hiện trạng và giải pháp nâng cao năng lực nghiên cứu khoa học của giảng viên Trường Đại học Cần Thơ, January 2020 Can Tho University Journal of Science 56(4): 161.
3. VNU Media 16:44 12/10/2022.
4. Vương Thị Liên, Đỗ Thị Kim Tiên, đồng chủ biên (2015), “*Quyển II. Các kỹ năng cơ bản*”. NXBLý luận chính trị, Hà Nội
5. Vương Thị Liên, Nguyễn Văn Hậu, đồng chủ biên sách chuyên khảo (2016) “*Hỏi & đáp Một số kỹ năng cơ bản trong lãnh đạo, quản lý của cán bộ lãnh đạo, quản lý ở cơ sở*.” NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.